ئاستەکانی نووسین و گێڕانەوەی زمان … نیهاد جامی

کاتێك زمان لە دەرەوەی سێنتەر نووسین بخوڵقێنێت، ئەوا تێکست نییە بەبێ بوونی سێنتەر دێتە بوون، بەڵکو تێکست هەوڵێکە بۆ نووسینەوەی بونیاد، ئەو تێگەیشتنە پێکهاتە بونیادییەکەی ڕۆمانی «هاوزێ»ی دلاوەر ڕەحیمی پێکدێنێت.

ئەو نووسینە کردەی خوێندنەوە ناباتەوە ئاستی ڕاڤەکردن لەسەر بنەمای دەستەواژە و دەنگی کارەکتەرەکانی ناو تێکست، هێندەی هەوڵێکە بۆ تێگەیشتنی تەئویلکارییانەی زمانی گێڕانەوە و ئاستەکانی نووسین بۆ ئەوەش پێویستمان بەوە دەبێت بۆ ناو چەندان دیدی فەلسەفی بگەڕێینەوە، بۆ لای فەیلەسووفانێك کە کاریان لەسەر هەردوو چەمکی زمان و نووسین بوو، بۆیە ئەوەی ئێمە لێرەدا دەگەڕێینەوە بۆ لای، بەشداریکردنی فەیلەسووفەکانی وەك ژاك دیریدا و ژۆلیا کریستیڤایە، ئەو چەمکانەش کە لە نێوان گێڕانەوە و زمان و نووسیندا ئیشیان لەسەر دەکەینەوە بریتین لە «دەقناسی، گراماتۆلۆجیا -زانستی نووسین، ستراتیجی گوتار، گوتاری کەڕنەڤاڵ، زهان»

کاتێك لەسەر ڕاڤەکردن نەوەستاین مانای وایە، ئێمە مەبەستی نێو تێکستمان بۆ گرنگ نییە، هێندەی دەمانەوێت لە ئاستێکی فراوانی زماندا مانا بنووسینەوە، نووسینەوەی مانا گەڕانەوەی بۆ ناو گێڕانەوە و زمانی نووسین، ئەوەش لەبۆی دۆزینەوەی کارەکتەر و ڕووخساری دەنگەکان، دەیەوێت یادەوەری دەنگ لە دەنگی تاکەوە بگۆڕێتە سەر کۆدەنگی ئێمە.

هەڵبەت کاتێك بمانەوێت دەنگێکی نێو زمان بناسین، نەك ئەو تێکستە نایەوێت بیناسین، بەڵکو سیمای ئەودیوی دەنگ هیچ مەعریفەیەك بەکردەی خوێندنەوەی ئێمە نابەخشێت، بەقەد ئەوەی ئیش لەسەر کارێکی پووچگەرایانە دەکەین.

بۆیە خۆمان بە کارێکەوە سەرقاڵ ناکەین کە لە بنەڕەتدا هەر هەوڵێکی لەو شێوەیە لەبری زیندووڕاگرتنی تێکست، دەبێتە بکوژی ئاستە جیاوازەکانی تێکستی هاوزێ، بەهۆی ئەوەی گوتاری تێکست لەڕووی ڕۆنانەوە زمانی نەبردووەتەوە ناو گێڕانەوەیەکەوە کە سێنتەرمان بۆ بخوڵقێنێت، بەڵکو لە هەڵوەشاندنەوەی سێنتەرەوە چەمکی گوتار هەڵدەوەشێنرێتەوە، لە شوێنیدا بونیادەکان لەسەر

پرۆسەی ئامادەبوونێکی نائامادەن.

ئێمە لە ژاك دیریدا ئەوە فێر بووین کە هەڵوەشاندنەوەی سێنتەر، پرۆسەی نووسینەوەی بونیادە، لێرەدا زمانی ناو ڕۆمانەکەی ڕەحیمی سێنتەر هەڵوەشاوەتەوە بونیادەکان بەشدرای لە نووسینەوەی گێڕانەوە دەکەن، بونیادەکان لەهیچ ئاستێکدا بەشداری لە خوێندنەوەی سێنتەر ناکەن، ئەگەر بەزمانی دیریدا قسە بکەین دەڵێین «ئێمە دەتوانین بەبێ سێنتەر بمێنینەوە، من وای دەبینم کەسێنتەر وەزیفەیەێ، نەك بوون بێ یا واقیع، بەڵکو تەنیا وەزیفەیە” التفکیك: المرکز و اللعب, الطلیعە الادبیە, العدد(5-6)1990 ص 64.

دلاوەر درکی ئەو ڕاستییە دەکات، بۆیە ئەو وەزیفەیە بەگێڕانەوە نابەخشێت، ئەو بوونەوە دەداتەوە بە بونیادەکان، ئەوە بونیادەکانن دێن، دەگەڕێنەوە نێو زەمەنی لەیادکراو، زەمەنێك هێندە دوور نییە، ئەدەبیاتی ئێمە ویستوویەتی وەك خۆی هەمیشە لەڕێی کارەکتەرەکانەوە بگەڕێتەوە ناو یادەوەرییەوە، لەو کاتەشدا تێکستەکان نوقمی دۆخێکی دەروونشیکاری دەبنەوە، بەڵام لەم ڕۆمانەدا ئەوە یادەوەری کارەکتەرەکان نییە، هێندەی یادەوەری زمانە، زمان یادەوەری تاك کەسێتی لە نەبوونی سێنتەر گێڕیوەتەوە ناو کۆیادی گشتی، کە یادەوەری کولتووریی نەوەیەکە خەونی بینیبوو، ئێستە زمان یادەوەری خۆی دەکات بە یادەوەری نەوەیەك، کە هەرگیز نەوەی ڕەحیمی نییە، بەڵکو نەوەی پێش ئەویشە.

لێرەدا یادەوەری زمان گومان دەخاتە سەر لۆجیکە دەرونشیکارییەکەی فرۆید کە هۆکاری نەخۆشبوونی مرۆق بۆ یادەوەری دەگەڕێنێتەوە، لێرەدا گێڕانەوە لە ئاستی دەروونشیکارییەوە یادەوەری ناکاتە بەشێکی ئەو مرۆقە، بەڵکو ئەو دیدە تێکدەشکێنێت و ئەلتەرناتیقەکەشی یادەوەری زمانە، بۆیە گەڕانەوە بۆ یادەوەری نەخۆشبوونی کارەکتەر نییە، بەقەد ئەوەی پرۆسەی نووسینەوە ئازادبوونی دەنگی کۆیادی ئێمەیە لەناو گێڕانەوە، ئەوە ڕۆچوونە بەناو نهێنی چیرۆکە چەپێنراوەکانمان. بۆیە زمان یادەوەری خۆی نەك کارەکتەر دەگێڕێتەوە.

یادەوەری زمان نهێنی شەوانی سێکس وهەستی چەپێنراوە، فڕێدانی ئەو دەمامکە ئەخلاقییە فڕێدانی ئەو ڕووبەندەی سەر مانایە کە پۆل ریکۆر بەتەئویلی مانا دەیناسێنێت، کە «بابەتەکە لێك ناداتەوە، بەڵکو ڕووبەندەکان لا دەبا و شیکردنەوەیەکە ڕووپۆشەکان کەم دەکاتەوە»

هرمینۆتیك: زیندووبوونەوەی مانا یان کەمبوونەوەی گومان/ پۆل ڕیکۆر، وەرگێڕانی: پەیمان، بیری نوێ ژ(22).

بۆیە ئەوە کارەکتەر نییە بەشەرمەوە یادەوەری بگێڕێتەوە، بەڵکو زمان لەڕێی گێڕانەوەی یادەوەری دەمامکی ئاخاوتنی کارەکتەر فڕێ دەدات و وەك خۆی ئازادانە دەینووسێتەوە، لێرەدا دلاوەر لاکانیانە سەیری ئەو حەقیقەتە دەکات، بەوەی بنیاتنانی زمان و نەست وەك یەکترین.
درککردن بەو حاڵەتە کە زمان و نەست وەك یەك بن، لێرەدا لە قسەکردن لە گێڕانەوە دەبێت بچینە سەر پرسیاری: گێڕەرەوە کێیە؟ خودی زمانی ناو چیرۆکە کە نادیارە؟ یا حاڵەتی نەستی نووسەرێکە لەناو چیرۆکەکەماندا خەیاڵ دەکات و لەگەڵ کۆتایی بەشی یەکەم بە گەیشتنی ئیمێلێك بەئاگا دەهێنرێتەوە؟

زمان و نەست دوو بونیادی وەك هاوشێوەی یەکتری بەشداری لە گێڕانەوە دەکەن، نووسەر تەنانەت وەك بوونی واقیعیش لە دەرەوەی سێنتەرە، مادام وەك دیریدا گوتی سێنتەر بوونێکی واقیعی نییە، نووسەری ڕۆمانەکەی ئێمەش لەناو بونیاد بەشداری زمان و نەست دەکات، بەڵام بەشدارییەك وەك کەسێکی زهانی دەیخاتە ڕوو.
لە نێوان زهان و لاکانییەتدا بەواتای تێگەیشتنی کریشتیڤا و ژاك لاکان بۆ زمان، بابەتێکە بۆ گێڕانەوەی ئەو تێکستە کۆمەکێکی زۆرمان پێ دەکات، گێڕەرەوە کارەکتەرێك نییە، بەڵکو یادەوەری زمانی کۆیادی نەوەیەکە لە خەونەوە بەرەو نائومێدی دەڕۆن، لە ڕوونترین تێگەیشتندا دەتوانین یادەوەری زمان بە کۆیادی نائومێدی ناو بەرین، بەڵام سەرەتا هەوڵ دەدەین لە نێوان دیدی لاکانیانە و زهان وەك چەمکێك بۆ تێگەیشتن لە ئاستی گێڕانەوە، مانا فەرهەنگییەکەی ئەو دوو چەمکە بخەینە ڕوو، بەهۆی ئەوەی زهان وابەستەی ئەو دیدە لاکانییە، بۆیە بەبێ گەڕانەوە بۆ لاکان ناتوانین زهان وەك چەمکێکی کریستیڤا مانایەك ڕوون ناکاتەوە.

لاکان میتا زمان وەك هەوڵێکی بێهوودەیی دەبینێت، بەهۆی ئەوەی کە زمان بۆ خۆی لە شێوەی نەست بنیات نرابێت، کەواتە میتا زمان وەك ئەوەیە میتا نەست بخوڵقێنین، بۆیە میتا زمان بۆ لاکان شتێك نییە جگە لە بێهوودەیی، کەچی کریستڤا دەیەوێت زەمینەی فەلسەفی و ئاماژەناسی بە میتا زمان ببەخشێت، بۆ ئەوەش دەگەڕێتەوە لای زمانەوانێکی وەك سۆسێر، لە جیاکردنەوەی نێوان زمان و ئاخاوتن.

لێرەوە میتا زمان لەڕێی زهان وەك نەخۆشییەکی دەروونی نهێنییەکانی

ئەودیو زمان ئاشکرا دەکەن، ئەوەش وابەستەی بیرکردنەوەی عەقڵێکە کە زمان بنیات دەنێت، لێرەوە جیاوازی کریستیڤا لە لاکان دەردەکەوێت، بەهۆی ئەوەی بیرکردنەوەی لاکانی چەندە زمان و نەست وەك یەك ببینێت، بەڵام زمان زۆربەی کات مەحکوومە بەسنوور و بیرکردنەوەی عەقڵ نەك نەست، ئەوە وا دەکات میتا زمانەکارێکی بێهوودەیی لاکانیانە بۆ کریستیڤا ببێت بە کردنەوەی کۆدە دەلالییەکانی زمان.
ئەوەش میتا زمان لەرێی زهان وەك نەخۆشییەکی دەروونی وێنا دەکات، زهانی کارەکتەرێکە لەڕێی چونە ناو میتا زمانییەوە حەقیقەتی شاراوەی عەقڵ بەرجەستە دەکات، بۆ ئەوەش کریستیڤا نموونە بە هاملێتی شکسپیر دێنێتەوە کە کارەکتەرێکی زهانییە.

ئەو پانۆراما خۆرایە هەوڵێکە بۆ تێگەیشتن لە زهان تا بزانین گێڕەرەوە چ پەیوەندی بە زهانەوە هەیە؟ گێڕەرەوەی هاوزێ مرۆڤێك نییە کە تووشی نەخۆشییەکی دەروونی هاتبێت، بەڵکو ئەوە زمان خۆیەتی وەك زهان دەردەکەوێت، دەنگی ناو یادەوەری زمان کە لە بنەرەتدا ئاخاوتنە لەناو زمان، لەڕێی یادەوەرییەوە ڕابردوو ناگێڕێتەوە، بەقەد ئەوەی حەقیقەتی شاراوەی زمان دەباتە ئەودیوی زمانی شاراوە، لەڕێی کردنەوەی کۆدە دەلالییەکانی زمان، ئەوەش لە وێنەی ڕەمزی جەستە بەرجەستە دەبێت، بەو هۆیەی زمان بۆ خۆی جەستە دەشارێتەوە و میتا زمان لەناو ڕۆمانەکە دێت دەمانباتە ئاستی زهانی گێڕانەوە تا سێکسکردن و یاریی سێکسکردن لەڕێی پیشەی پزیشکی و گەمەی ژن و مێرد کە زهان لە بنەڕەتدا دەیەوێت بڵێت ئەوە دەمامکی ئەخلاقی عەقڵە و لە نەستدا لە پەیوەندی کۆمەڵایەتی دەگێڕێت بۆ گەمەی چێژبەخشین بە جەستە.

هەڵبەت میتازما، زمان بەرەو ئاستی خەیاڵبردنەوە دەبات، ئەو تێگەیشتنە سۆسێرییەی کە پێی وایە زمان لە دەرەوەی حەقیقەتە، بۆ خۆی ئیشکردنەوەیە لە چۆنیەتی دۆزینەوەی حەقیقەتی شاراوە، ئەوە فرۆید بوو وای لە لاکان کرد زمان بگەیەنێتە ئاستی نەست، کە بەبڕوای کریستیڤا ڕەخنە لە لاکان لەوێوە سەر هەڵدەدات، بەوەی لە گوێگرتنی لە زهانییەکان موبالەغەی نەستی تێدا کردوون، کە ناوی دەبات بەرووبەڕووبوونەوە لەگەڵ مەترسییەك بەوەی «داخستنی ئەو کرانەوەیەی بەرەو نادیاری بردووە، بەرەو هاودژبوون بەو مانایەی کە پاڵنەری سێکسین، کە لای فرۆید کرانەوەی هەنووکەییە»
اسم موت أو حیاة / جولیا کریستیفا، (ترجمه) د. صبحی البستانی، الفکر العربی المعاصر، العدد (23) کانون الثانی 1983/ص72.

لێرەوە مرۆڤەکان لەناو زماندا شوناسی کارەکتەرێکیان نییە، نەك بەڵێ ئەوەی دلاوەر ناتوانێت کارەکتەر بخوڵقێنێت، بەڵکو پێوەندی بەو ڕاستییەی گێڕانەوە هەیە کارەکتەرەکان ڕاستەقینەی خۆیان نین، هێندەی نوێنەرایەتی گوتارێکی کۆمەڵایەتی دەکەن، ئەوە جەستەی ئەوان نییە ئازادە، بەڵکو جەستەی ئەوان وابەستەی بونیادە عەقڵییەکەی زمانە، لێرەوە گێڕانەوە ڕۆماننووس دەکات بە مرۆڤێکی لاکانی کە زمان و نەست وەك یەك ڕوانین دەبینێت، کەچی زمان بۆ خۆی لەناو ڕۆمانەکە لە ڕۆمانەکە جیا دەبێتەوە و وەك پرۆسەی میتازمان دەردەکەوێتەوە، سەرەنجام راستییەکەش لای ڕۆماننووس نییە، هێندەی حەقیقەت لە دیدە کریستیڤییەکەی دەردەکەوێت، هەرنا یادەوەری زمان کۆیادی بریندارى کوردییە، کە بیرکردنەوە وەك گوتارێکی عەقڵانی ئەو کولتووره وابەستەی چەپاندن بووە، بۆیە زمان لەڕێی گێڕانەوە دەچێتە ئەودیوی زمانەکە و ئاخاوتن کە حەقیقەت دەشارێتەوە، لەڕێی نەگوتراو، ئەوا میتا زمانی گێڕانەوە دۆخی زهانییەکە تیایدا نووسین دێتە بوون و کۆی ڕۆمانی هاوزێ دەبێتە ڕووبەرێکی کۆمەڵناسیيانەی زمان بۆ کوشتنی خود و لەدایکبوونەوەی لەناو ئێمەدا، ئەوەش قسەکردنە لە نووسین وەك زانست و تێکست وەك زانستی ئەو نووسینە.

چەمکی تێکستناسی وەرگیراوی ناو دنیای فەلسەفی ژولیا کریستیڤایە، ئەو کاتەی تێکست وەك زانست سەیر دەکەین، بەواتای تێکست دەبێتە ڕووبەرێکی زمانەوانی بۆ نووسینەوەی پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ڕاڤەکردنەوەی ئاماژە زمانەوانییەکان کە کریستیڤا بە سیمانالیزا ناوی دەبات.

کردەی خوێندنەوەی هاوزێ ڕووبەڕووی پرسیاری زەمەنیمان دەکاتەوە، نەك دۆزینەوەی وەڵامی پرسیارەکانمان، ئێمە لەو تێکستەدا ناکرێت چێژ لەوێوە وەدەست بێنین کە چۆن تێکست وەڵام بەو پرسیارە خودییانەی ئێمە دەداتەوە، بەڵکو ڕێك بە پێچەوانەوە، ئەو ڕۆمانە زیادەڕەویمان بۆی نەکردووە ئەگەر بڵێین بەمانا کریستیڤییەکەی تێکست ڕووبەرێکی زانستە بۆ ناو دیدی کۆمەڵگا، کۆمەڵگای ئێمەی خوێنەر نییە لە ساتەوەختی ئێستەدا، بەڵکو کۆمەڵگای تێکست گەڕانەوەیە بۆ ناو مەعریفەی دەنگە پچڕاوەکانی نێو یادەوەری ئەوانەی ئەو ئاماژە زمانەوانییانەن کە دەیان بیستین، ئەوسا تێدەگەین کۆمەڵگای نووسەر «تێکست» و کۆمەڵگای خوێنەر «ئێستەی ئێمە» یەك کۆمەڵگان، بەڵام دابەش بوونەتە سەر مۆتیڤەکانی دەنگ لە یادەوەری، ئەو دەنگانەی فیگورێکیان نییە، تەنیا لەڕێی دەنگی ناو زەمەنی ئەرشیفکراو دەگەڕێنەوە ناو ژیانمان.

لێرەوە زەمەنی ئێستە زەمەنی نادیاری تێکستە، زەمەنی ئێمەی خوێنەرە، زەمەنێك هەرگیز هی ڕەحیمی نییە، چونکە ئەو لەناو یەکێك لە دەنگەکانی تێکست تواوەتەوە، وەك چۆن دەنگی ئێمەش بووەتە بونیادی دەنگی ناو تێکست و بەهەموویان گوتارێکی کەڕنەڤالیان خوێندووە، ئەوەیان لەلاپەڕەکانی داهاتوو لەسەری دەوەستین.

بۆچی ئێستەی ئێمە لەناو تێکست ونە؟ ئەوە ونبوونی ئێستە نییە، هێندەی تێکست ئێستە دەباتەوە ناو ڕابردوو، بردنە ناو ڕابردوو، نەك هەر پێوەندی بە نۆستالۆجیاوە نییە، بەڵکو گەمژەییە وا تێبگەین ئەوە گەڕانەوەیە بۆ نۆستالۆجیا.

ئەوە چوونە ناو دوو زەمەنە، لێرەدا ئێستەی خوێنەر و یادەوەری تێکست خوێندنی مەعریفە و مێژووە، هەردووکیان لەناو ڕۆمانەکەدا بەرجەستە دەبنەوە، مێژوو لە یادەوەری دەردەکەوێت، بەڵام ئەو یادەوەرییە لەناو تێکست بووە بە یادەوەری زمان، لێرەدا زمان نوێنەرایەتی نەوەکان دەکات، ئێستەش چەندە ساتی زەمەنی خوێنەرە، هێندەش زەمەنی تێکستە، کە بەدوای چڕبوونەوەی سێ بەشی ڕۆمانەکە ئەوسا تێدەگەین گێڕانەوە یادەوەری دەکات بە مەعریفەی تێکست.

وێنە و شتەکان پێوەندی خوێنەرە بە تێکستە، پێوەندییەك زمانی بینین دەیخوڵقێنێت، لە دەرکەوتنی گوێچکە و چاو وەك دوو ئاماژە بۆ گریمانەی ئەفڵاتوونی کە پێوەندییەکی هاوبەشی بەوێنە و شتەکان هەیە، لەبەر ئەوەی “ئەفڵاتوون بە جەنگێك هەڵسا کە مەبەستی سەپاندنی تێزەکانی بوو لەبارەی زمانەوە، وەك ئامرازێکی گوزارشت کە مەبەستێکی فێرکاری هەبوو” علم النص/ جولیا کریستیفا، ترجمە (فرید الزاهی) دار التوبقال/ الگبعە الاولی1991

ئەوەی بەشێك لە خوێنەری ئەو ڕۆمانە نائومێد دەکات، ئەو لۆجیکی ڕووداوەیە کە لە ئاستی تیۆریی ئێمە بە نەبوونی سێنتەری تێکست ناوی دەبەینەوە، کاتێك سێنتەر بوونی نەبوو، ئەو دەمە گرنگترین پرسیار پێوەندی نییە بە کارەکتەر و ڕووداو، بەڵکو پرسیار لە چیەتی نووسین دەبێتە خاڵی گومان لە نێوان مەعریفەی ئێمەی خوێنەر و مەعریفەی تێکست.

گرفتی ئێمە خوێنەر لە هاوزێ ئەوەیە ناتوانین گومان لە مەعریفەی خوێنەریمان بکەین، بۆیە گومان لە مەعریفەی تێکست دەکەین، مەگەر تەنیا لە ساتێکدا ئەگەر تێکست بەرهەمێکی وەرگێڕدراو بێت بۆ زمانی کوردی، ئەوسا گومان لە مەعریفەی خوێنەریمان دەکەین، ئەو ڕۆمانە لە دەرەوەی چاوەڕوانییەوە شتێکی ترمان پێ نیشان دەدات، بۆیە لەلای زۆربەمان خێرا بەلۆجیکی مەعریفی خۆمان دەبێت ڕەخنەی ئاراستە

بکەین، مەگەر تەنیا لە ساتێکدا بتوانین میکانیزمی تێگەیشتن لە تێکست و گومان لە مەعریفە و پرسیارەکانمان بکەین.

لێرەدا ئەگەر لە ڕوانگەی ژاك دیریدا سەیری نووسین و هەڵوەشاندنەوەی سێنتەر بکەین، ئەوا پرسیاری منی خوێنەر لە هاوزێ دەگرێت بەگومان لە مەعریفەی خودییانەم بۆ ڕۆمان، لەو کاتەدا پێویستم بەوە دەبێت بگەڕێمەوە سەر مەعریفەی فەلسەفی بۆ هەڵوەشاندنەوەی سێنتەر، بەڵام ئایا ئێمە ئەوە دەکەین؟ ئەوە کێشەکەمانە کە نەمانکرد، نائومێد دەبین و حوکمی ڕەها بەسەر تێکست دەدەین، بۆ ئەوەی بتوانین لە تێکست تێبگەین کە ئەو ڕۆمانەی دلاوەرە پێویستە بچینەوە سەر ئەو پرسیارەی دیریدا کە پرسی "لە کوێوە نووسین دەست پێ دەکات، لە کوێ و کەی شوێنەواری کەم دەبێتەوە؟ کە دایەنا بە ڕەگێکی هاوبەش بۆ ئاخاوتن و نووسین, بۆ نووسین بە مانا باوەکەی؟ لە کوێ و کەی لە نووسینەوە بۆ ئەویتر دەپەڕینەوە بۆ نووسین بە مانا فراوانەکەی, بۆ نووسین بەمانا تەسکەکەی؟" الشكل و الخگاب/محمد الماكری, المرکز الپقافی العربی(بیروت)1991 ص82.

ئەو پرسیارانە دەرگایەکی گرنگە بۆ تێگەیشتن لە نووسین وەك پرسێکی ناو ئەو ڕۆمانە، چونکە سەرەتای نووسین پێوەست نییە بە زەمەنی کۆنۆلۆجی بەشەکانەوە، بۆ ئەوەی خوێنەر سەرسامی ڕووداو داینەگرێت، بەڵکو کاریگەری کۆیاد داگیری بکات، پێویستی بەمۆنتاجکردنەوەی ڕووداوەکان نییە، بەقەد ئەوەی کەمبوونەوەی شوێنەواری توندوتیژی و وێناکردنەکانی ئەو دۆخە سادییەی زمان لەڕێی دەستبردن بۆ جەستەی ئەویتر و جنێودان وەك توندوتیژی ڕەمزی، ئەو دوو وێنە بەرجەستەکراو و ڕەمزییە دۆخێکی سروشتی ناو ژیانی کولتووریمانە، کە پێوەندی نێوان نووسینی تێکست و ئاخاوتنی خوێنەر لەتەك تێکست ساتی بیرکردنەوەیە لە توانەوەی چەمکی ئێمە لەناو زمانی تێکستدا، ئەوە پرسیارە گرنگەکەی خۆدۆزینەوەمانە لەناو ڕۆمانەکەدا.

لێرەدا بۆ ئەوەی ئاخاوتنی ئێمە لەناو پەراوێزی نووسین نەمێنێتەوە، ئەو دۆخە دریدا بە فارماگۆن ناوی دەبات، کە ئاماژەیە بۆ ژەهرخواردنەکەی سوکرات، ئەو فەیلەسووفەی نەینووسی و تەنیا قسەی کرد، لەڕێی فارماگۆنەوە ئیتر ئاخاوتن دەمرێ و نووسین دێتە بوون، ئەوەش دەمانباتە سەر ئاراستەی دووەم کە زانستی بووسینە و دیریدا ئەوەیان بە گراماتۆلۆجیا ناو دەبات.
ڕەخنەی ئێمە و قسەکردنمان لە تێکستەکان بۆ ئەوەی سنووری کۆمێنت و نامەی هاوڕێیەتی و قسەکردنی زارەکی بەجێ بهێڵێت، پێویستە لە پێش

دۆخی فارماگێن خۆی ڕزگار بکات و بەم ژەهرە سوکراتییە بێتە ناو نووسینەوە، تا نووسین وەك گراماتۆلۆجیا گفتوگۆ لە ئاخاوتنەوە بکات بەتێکستێکی دەلالی بۆ نووسینەوەی سەر لەنوێی تێکست.
چەمکی گێڕانەوە بەو فۆرمە ناتەبایەی دەیخاتە ڕوو، بەتەنیا تێکشکاندنی زەمەنی و یەکەی شوێنکات نییە، بەڵکو گێڕانەوە لە ئاست ڕووداوێك و یەك گێڕەرەوە دەرباز دەکات، ئەوەش ستراتیجی گوتارە لە ڕۆمانی هاوزێ، گوتارە ئەدەبییەکە خوڵقاندنی دیدێکی ترە بۆ گێڕانەوە، کوشتنی گێڕەرەوەی حیکایەت خۆی و نووسینەوەیەتی لەناو حیکاتەکانی ئێمەدا، ئەوەش وادەکات هاوزێ لەتەك ڕۆمانی «مەرگی تاقانەی دووەم»ی بەختیار عەلی بەدوو نموونەی جیاوازی گێڕانەوە لە ئەدەبی ئێمە دەربکەوێت، ئەو دوو تێکستە ستراتیجی گوتار تیایدا گێڕینی شێوازی گێڕانەوەیە لەناو ڕۆمانی کوردیدا، بەو پێیەی زمان و کارەکتەر و شوێن بەتەواوی سەرەوژێر دەبنەوە و لەناو فرەگێڕانەوەیدا گێڕانەوە گوتارێکی تر بەتێکست دەبەخشێت، ئەوەش زەوینەیەك دەخوڵقێنێت بۆ چۆنیەتی فرەگێڕانەوەیی لە دنیای تێکستی ئێمەدا.

ئەوەش دیالۆگکردنێکی هەمیشەیی نێوان دەنگەکانە، کە ژۆلیا کریستیڤا بە گوتاری کەرنەڤاڵی ناوی دەبات، ئەوە ژەرنەڤالێکی هاوبەشی نووسەر وخوێنەرە لەناو دەنگەکانی تێکستدا، ئەو حاڵەتە هاوبەشەی ئێمە لە ڕۆمانەکەدا چەندە پێوەستە بە ستراتیجی گوتار، هێندەش ئەو ستراتیجە بۆ خۆی دەبێتەوە بە گوتاری کەرنەڤاڵی، ئەو ئاگایی گێڕانەوەیە بەمەبەستی خوڵقاندنی کەرنەڤاڵە وەك گوتار کە گێڕانەوە و بوونی دەنگەکان دەیخوڵقێنێت، کە کاتێك خوێنەرانێك ڕەخنەی ئەوە ئاراستەی هاوزێ بکەن، کە ئەو زمانە بەرەو زمانی شیعری هەنگاو دەنێت و دوور دەکەوێتەوە لە زمانی گێڕانەوە، لێرەدا کێشەکە وابەستەی کێشەیەکی بونیادی و گوتارەکەیە، ئەو ڕەخنەیە لەهەر کاتێکدا سەری هەڵدا گوزارشت لە بێئاگایی دەکات، بۆچی؟

ئێمە کاتێك باس لە گوتاری کەرنەڤاڵی دەکەین، دەبێت بزانین ئەوە دلاوەر ڕەحیمی نییە زمانی شیعری دەباتە ناو گێڕانەوە، بەڵکو ئەوە وابەستەی گوتاری کەرنەڤاڵییە، لە نێوان میخائیل باختین و ژۆلیا کریستیڤا، بەو پێیەی پڕۆژە سیمیۆلۆجییەی کریستیڤا ئیشکردنەوە بوو لەسەر باختین، ئەوەش وایکرد گوتارەکە بگەیەنێتە لۆجیکی شیعریی، بۆچی لۆجیکی شیعری؟ «لەبەر ئەوەی ڕێسایی کۆدی زمانەوانی تێدەپەڕێنێت, هەروەها ڕێسای ئاکاری کۆمەڵایەتیش, کەلۆجیکی خەونی لەسەر بنیات نراوە” الکلمە و الحوارو الروایە/ جولیا کریستیفا,

ترجمه (حسن المودن) الاداب الاجنبيه العدد (104) 2000/ ص80.

لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت زمانە شیعرییەکە و لێجیکەکەی کە لێجیکی خەونە وابەستەی گوتارە کەڕناڤاڵییەکەیە، نەك هەڕەمەکیەتی ڕۆمانی نووسەکە، بەتایبەت کە گوتاری کەڵنەڤاڵی وابەستەی ڕۆمانی فرەدەنگە، ئەوەش وەك لە سەرەتا ئاماژەمان بۆ کرد کە گێڕانەوە لەهاوزێدا یادەوەریی زمانە، ئەویش ئاستەکانی نووسینە لەناو فرەدەنگیدا، کە کۆمەڵە ئاماژەیەکی زمانەوانین بەناو ڕووداوەکان تێدەپەڕن و کۆ چیرۆکی یادەوەری زمان دەگێڕنەوە.

_خوێندنەوەیەك بۆ کتێبی دەربارەی پەروەردەکردن … سەدیق سەعید ڕواندزی

پەروەردەکردنی منداڵ، یەکێکە لە ئەرك و بەرپرسیاریەتییە گەورەکانی خێزان. کە دەبێتە بنەمای پێگەیاندنی مرۆڤێکی سەرکەوتوو لە داهاتوودا. ئەو پەروەردەکردنەی منداڵ لە کۆمەڵگاکاندا بەمێتۆد و ڕێسای کۆمەڵایەتی جیاوازە. بەو مانایەی پەروەردەکردنی منداڵ لە ڕۆژهەڵات جیایە لە ڕۆژئاوا و لە کۆمەڵگایەکی ئایینی و نەریتخوازدا جیایە لە کۆمەڵگایەکی لیبراڵ و سەربەخۆ. بەڵام نابێ ئەوەمان بیربچێت میتۆدەکانی پەروەردەکردن چەند جیاوازبن، دواجار ئامانجی یەکەم و کۆتاییان ئەوەیە چۆن منداڵ بە پەروەردەیەکی ڕاست و دروست گەورە بکەن. کە کەسیەتییەکی سەرکەوتووی لە داهاتوودا هەبێت. کتێبی(دەربارەی پەروەردەکردن) یەکێکە لەوکتێبانەی کە زۆربەوردی لە بارەی پەروەردەکردنی منداڵەوە دەدوێت وپەیوەندی خێزان بە منداڵ لە قۆناغەکاندا ڕووندەکاتەوە.

ئەم کتێبە یەکێکە لەوکتێبانەی کەبایەخێکی هەرەگرنگی لەڕووی پەروەردەییەوە هەیە. بەتایبەتیش پەروەردەکردنی منداڵ و شێوەکانی مامەڵەکردن لەگەڵ منداڵ هەر لەقۆناغی شیرەخۆریەوە کەئێمە بە ساوا ناوی دەنێین، تاقۆناغەکانی دواتر. نووسەری کتێبەکە چەند دیاردەیەك لەهەمبەر پەروەردەکردنی منداڵدا ڕووندەکاتەوە، کە

تاکوئێستا لەکۆمەڵگا نەریتییەکان و کوردستانیشدا، بەڕێگەیەکی دروستی پێگەیاندنی منداڵ دادەنرێت. کەچی لەبنەڕەتدا شێوازێکی هەڵەیە. نووسەر ئەوە ڕوونەدەکاتەوە کە زۆرجار لەمیانەی خۆشویستنی بێ سنوورو نازپێدانی لەراِدەبەدەری منداڵ لە تەمەنی بچووکیدا، منداڵ فێری نازکردن و داواکاری زیاتردەبێت. کاتێ قۆناغی منداڵیش جێدێڵێت و گەورە دەبێت،ئەوا داخوازییەکانیشی لەگەڵیدا، زۆر و گەورەدەبن، بەڵام ئەو تێگەیشتنەی هەیە کەوەك چۆن لە منداڵیدا هەرشتێك مەبەستی بێت بۆی کراوە، ئەوا دەبێ لە گەورەییش بەهەمان شێوە بێت. کەئەمەش خێزانەکان ڕووبەڕووی گرفت و ئاریشەی کۆمەڵایەتی دەکاتەوە.بەبڕوای من ئەم شێوازە لە مامەڵەکردن و پەیوەندی لەگەڵ منداڵدا، یەکێکە لە نەریتە باو و دیارەکانی کۆمەلگای کوردی.

چونکە لەکۆمەلگای ئێمەدا بەگشتی دایبابەکان بەئەندازەیەك کۆرپەکەی خۆیان خۆشدەوێت،تەنانەت لە ڕوحی خۆشیان زیاتر. بەڵام کاتێ هەمان ئەو منداڵانە گەورەدەبن، ئیدی ئەو نازوسۆزپێدانەش وردە وردە کاڵدەبێتەوەو لەهەندێك کاتدا نەك هەرنامێنێت، بگرە باوك و منداڵەکەی بەتایبەتیش کوڕ، دەبنە دوژمنی یەکتری و زۆرجار خوێنی یەکتریش بە دەستی یەکتری دەڕێژن و کارەساتی جەرگبڕدروست دەکەن. کەبەدڵنیاییەوە نموونەی لەو شێوەیە یەکجار زۆرە لەخێزانی کوردی. بۆیە نووسەری کتێبەکە(بێرتڕاندڕەسل) جەحت لەوە دەکاتەوە کەدەبێ لەنێوان نازپێدانی لەڕادەبەدەرو خۆشویستنی منداڵ، سنوورێك هەبێت. ناکرێ لەپەنای خۆشویستنەوە هەرشتێك منداڵ مەبەستی بوو، بۆی جێبەجێبکرێت. چونکە دواجار ئەم منداڵە کەسیەتییەکی داخوازیکەری لێدەردەچێت و هاوکات خووێکی سایکۆلۆژی خراپیش دەگرێت. نووسەر لەم ڕووەوە نموونەیەکی بەرجەستە دێنێتەوە.کەئەویش پەیوەندی بەکۆرپەلەوە هەیە کە ئێمە بە ساوا ناوی دەبەین.

واتە زۆربچووك.هەمووومان دەزانین لە کۆمەڵگەی کوردیدا و ڕەنگە لە کۆمەلگاکانی دنیاش بەو شێوەیەبێت، کاتێ منداڵی شیرەخۆر لەلانکە دەپێچن یاخود دەخەوێنین، ئەوا لای لایەو لاواندنەوەی وەك ڕێگەیەکی خەوتن بۆبەکاردێنن. بەڵام بێرتڕاند ڕەسل، ئەم شێوازە بە ڕێگەیەکی یەکجارهەڵە ناودەبات. ئەو باس لەوە دەکات کەمنداڵ کاتێ پێویستی بەخەوبێت، ئەوا دەبێ ژینگەیەکی لەباروگونجاوی هێمن و دوورلەدەنگە دەنگی هەبێت. چونکە لەبنەڕەتدا ئەو پێویستی بەخەوتنە، نەك لاواندنەوەی. پێویستی بەئارامییە، نەك ناز هەڵگرتنی.نابێ خووێك وەك تایبتمەندییەکی کەسی منداڵ بچسپێنین کەخۆمان دەمانەوێت.

نووسەری کتێبەکە، هەرپەیوەست بەو تەمەنە نموونەیەکی دیکە دێنێتەوە کەئەویش گریانی منداڵە لەو تەمەنەدا.

بێگومان کاتێ منداڵ دەگریێت و ڕەنگە بەگریانەکەی هەم دایباب دڵتەنگ بکات و هەمیش ئارامیان تێکبدات، ئەوا دایك پەنا دەباتە بەرڕێگەی جۆراو جۆر بۆ ژیرکردنەوەی.بەمەش بێ ئەوەی هەستی پێ بکات، خووێك لای منداڵ دروست دەکات کە ئەویش لەبەرامبەر گریان شتێکی پێدەدرێت. بۆیە کاتێ ساواکە دەزانێت ئەوەی دەیەوێت بە گریان بۆی مەیسەر دەبێت، ئەوا گریان دەکاتە چەکی بەهێزی دەستی خۆی بۆجێبەجێکردنی داواکانی.کاتێ گەورەش دەبن و داواکاری دیکەیان دەبێت و خێزانەکانیش بەشێوەیەکی دیکە وەڵامیان دەدەنەوە، ئەوا دەکەونە بارودۆخێکی دەروونی خراپەوە کە ئاسەوارێکی نادروست لەسەرکەسیەتییان جێدێڵێت.بەڵام ئەگەر منداڵەکە هەرگریا وهەستی کرد ماندوو دەبێت، ئیدی بۆخۆی بێدەنگ دەبێت. بەتایبەتیش کە ئەو منداڵە هیچ نەخۆشییەکی نەبێت. نابێ ئەوەندە سۆز بدرێتە منداڵ وەك بووکە شوشەی لێبێت.چونکە ئەو تاهەتایە هەرلە قۆناغی منداڵی نامێنێتەوە، گەورە دەبێت. کەگەورەش بوو، ناکرێ بەهەمان شێوەی منداڵی بۆی بڕوانرێت و هەر هەمووداواکانی جێبەجێبکرێن. بابەتێکی دیکەی پەیوەست بەمنداڵ کە نووسەر ئاماژەی پێ دەکات ئەویش ترسە. واتە کاتێ منداڵ بەهۆی هەرشتێکەوە بێت بەرجەستە یاخود نابەرجەستەیی دەترسێت.

بەبڕوای نووسەر، زۆر جار گەرورەکان دەبنە هۆکاری قوڵبوونەوەی ئەوترسە لای منداڵ و دۆخێکی دەروونی پڕلەترس و دوودڵییان بۆ دروست دەکەن. زۆر ئاساییە منداڵ وەك هەر مر□ق□کی دیکە بترسێت. بەڵام نابێ ئەوترسە ببەتە فۆبیاو هەرلە سەرەتاوە منداڵ تێکبشکێنێ و تاهەتایە بەترس گۆشبکرێًت.یەکێك لەو ڕێگایانەی کەدەشێ ترس لەدەروونی منداڵ دووربخاتەوە ئەوەیەکەخودی گەورەکان نابێ بترسن.خۆ ئەگەر نەشیانتوانی زاڵبن بەسەرئەو ترسەدا، ئەوا بەلایەنی کەمەوە دەبێ هەوڵبدەن ئەوترسە بەڕوویانەوە دیارنەبێت. بۆ ئەوەی منداڵەکە هەست نەکات کەتۆدەترسێی. ئەوکات ترس وەك هەر دۆخێکی دیکەی دەروونی مرۆڤەکان دەبینێت کە زۆرجار بەهۆی ڕووداوێکەوە یاخود بەرکەوتەیەکەوە دروست دەبێت. وەلێ کاتێ گەورەکان بەئەندازەیەکی زۆرلەبەردەم منداڵەکانیاندا دەترسێن،ئیدی ئەوانیش هەست بەجۆرێك لەترس و دڵەڕاوکێ دەکەن.نووسەر بەردەوام دەبێت لەشێوازەکانی پەروەردەکردنی منداڵ کە ئەو بەپەروەردەی مۆدێرن لەبەرامبەر پەروەردەی کلاسیك وێنای دەکات. بۆ ئەم مەبەستەش لەسەر

خووەکانی منداڵ وتێڕوانینی بۆ دەوروبەردەوەستێت. بێرتڕاند ڕەسل، باس لەوە دەکات کەمنداڵان ئارەزووی سەیریان هەیە.

تەنانەت ئەگەر ئەو ئارەزووانە هیچ مانایەکیش بەژیانیان نەبەخشێت.وەك هەندێك جۆری یاریکردن.بەڵام ئەوان هەرچێژی لێدەبینین. بۆنموونە: کاتێ منداڵێك دەچێتە نێوباخچەیەکی پڕ لەگوڵ و گوڵزارەوە، ئەوا حەزدەکات کام گوڵیان زۆرجوان و سەرنج ڕاکێشە، یاخود زۆربەیان بقرتێنێت و لێبکاتەوە. ئەرکی گەورەکانە، وەك دایباب و خێزان کە منداڵ بەئاگا بێننەوە لەوەی نابێ گوڵەکان لێ بکاتەوە. چونکە دیمەن و بۆن و بەرامەی باخچەکە وندەبێت و دەشێوێت. بەڵام ئەرکی گەورەکان هەر تەنها لەو ئامۆژگارییە بەزمانێکی سادە کۆتایی نایەت، بەڵکولەوە گرنگترو پێبەهاترئەوەیەکەمنداڵ فێری ئەوە بکرێت کەگوڵەکانی خۆشبوێت هاوشێوەی گەورەکان. لەهەرجێگەیەك بیانبینێت، بیانپارێزێت. چونکە گوڵ هێمای جوانییە. کەبەو شێوەیە گوڵمان لە دنیابینی منداڵ نەخشاند، ئیدی ئەویش گوڵەکانی خۆشدەوێت و لە هەرجێگەیەك بیانبینێت دەیانپارێزێت.

نووسەری کتێبەکە باس لە بابەتێکی دیکەی گرنگ دەکات کە ئەویش پەیوەندی منداڵ بەگەورەکانەوە، کەزۆر جار بێ متمانەیان لادروست دەکات.نووسەر ئاماژە بەوە دەکات کەنابێ گەورەکان بە قسەو بۆچوونی ئەفسانەیی و ناواقیعی مێشکی منداڵ ئاڵۆزبکەن. یاخود نابێت بابەتێکییان بۆ بوروژێندرێت کە لە ئەقڵ و توانای گەورەکان خۆشیان بەدەرە چ جای منداڵ. منداڵان هەر تەنها حەزناکەن گوێیان لەگەورەکان بێت چی دەڵێن، بەڵکو دەیانەوێت بە پراکتیکیش بۆیان بسەلمێنرێت.

دەنا باوەڕ بەقسەکانیان ناکەن. بۆیە دەبێ گەورەکان لەم ڕووەوە هوشیاربن وشتێك نەڵێن کە نەتوانن جێبەجێی بکەن. چونکە ئەمە بڕوای منداڵ لاوازدەکات و ئەو هەستەشیان لادروست دەکات کەئەوانیش لە داهاتوودا قسەیەك بکەن و نەتوانن بیسەلمێنن. یاخود فێری فریودان و درۆکردن دەبن.دواجار نووسەری کتێبەکە جەخت لەوە دەکاتەوە کەدەبێ دایکان و باوکان لەهەموو تەمەنێکدا بەوشێوەیە مامەڵە لەگەڵ منداڵ بکەن،کە ئەو مرۆڤێکی ئەم جیهانەیەو بەدڵنیاییەوە تووشی خۆشی و ناخۆشیش دەبێت. لەڕاستیدا ئەم کتێبە یەکێکە لەکتێبە هەرەگرنگەکانی بواری پەروەردە.کە ئێمە دەرفەتمان نییە هەموو کتێبەکە بەخوێنەران بناسێنین. گرنگی ئەو کتێبە لەوەدایە کەخێزانەکان و مامۆستاکان و کەسانی بواری پەروەردەوەو بگرەهەموو

کەسێکیش بیخوێنێتەوە.

چونکە ئێمە هەمیشە پێویستیمان بەپەروەردەکردنێکی ڕاست و دروستی نەوەکانمان هەیە. بەتایبەتی لە ژێرسایەی سیستەمێکی پەروەردەیی لەوشێوەیەی کەئێمە هەمانە.لەکۆتاییدا دەست خۆشانە لە وەرگێڕی کتێبەکە کاك(جیهاد محمد)دەکەم.ئەم کتێبە گەرچی دەتوانم بڵێم لە یەك کاتدا کتێبێکی پەروەردەیی،دەروونناسی، فەلسەفییە،بەڵام بە زمانێك وەرگێڕدراوە کە ئاسانە بۆخوێنەران بە گشتی بیخوێننەوە.ئەمەش دووەم کتێبی پەروەردەیی ئەم وەرگێڕەیە دوای کتێبی یەکەمی(پێداگۆکی ستەملێکراوان)کە من بەو زمانە جوانە و وەرگێڕانە بێ خەوشە دەیخوێنمەوە…

*پەراوێز/ ناوی کتێب(دەربارەی پەروەردەکردن)/ نووسینی(بێرتڕاند ڕەسل)/وەرگێڕانی(جیهاد محمد) بڵاوکراوەی سەردەم_2018.

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی(هاووڵاتی) ژمارە(1809)ی ڕۆژی چوارشەممە 2019-5-29 بڵاوکراوەتەوە........

sadiqrwandze@yahoo.com

گەنج و جوان … هیوا سەعید

“کچێک حەز لە باوکی دەکات”

لە فیلمی گەنج و جواندا، کچێکی حەڤدە ساڵەی، هەرچەندە خۆشەویستێکی کوڕی لە تەمەنی خۆی هەیە، بەڵام لەبەرئەوەی پێشتر دایکی مێردی بە پیاوێکی تر کردەتەوە، توشی هەمان گرێی ئێلێکترای کچی ئاگامەمنون هاتوە. بە مانای ڕقی لە دایکی و سۆزی بۆ باوکە ڕاستەقینەکەی چوە و حەزی سێکسی بەو پیاوانەی لە پانتایی خەیاڵەی جێی باوکی بۆ دەگرنەوە، تێر دەخوا.

لەبەرەوەیە کچەکە لەکاتی سەرجێی کوڕە خۆشەویستەکەی، بە چاوێکی منداڵانە سەیری کوڕەکە دەکات، کوڕەکەش لەم بچوک بینینە بە ئاگایە و دوچاری خەسان و ناچالاکی سێکسی بوە لەگەڵیدا، بە مانای پیاوبونی

کوڕەکە یەکسان بۆتەوە بە ژنبون و گەڕاوەنەوەیەک بۆ سەردەمی منداڵی و باوەشی دایکی. چونکه کوڕەکە توانای ئەوەی نییە باڵادەستی بەسەردا بکا، وەکچۆن کچەکە باوکبونی لە کوڕەکە دەوێ، ئەویش دایکبونی لە کچەکە دەوێتەوە. کاتێکیش کوڕەکە ناتوانێ ببێتە ئەم باوکە، ناچار بە پەسەندکردنی خەسانەکە وەک چارەسەر و چێژکردنێکی مازۆشی، لێدەگەڕێ کچەکە پەنجە بنێتە کۆمی.

ل□ بەرئەوەی به لێکدانەوەی فرۆید، منداڵی نێرینه بە ساوایی، کاتێ دایکی شیری پێدەدا و ژێری پاک دەکاتەوە و لە باوەشی دەیلاوێنێ، ئەم چاودێری و خزمەتکردن و نازکێشانە، هەستێک لە ناخی منداڵەکە دەچێنێ، ئەم بەدەموەچونه بەس بۆ ئەمە و ئەو ژنە هەرموڵکی خۆیەتی، ئەوکاتەشی بەوە دەزانێ دایکی ئەو خزمەت و نازهەڵگرتنه بە مێردەکەشی دەدا، بەم هاوبەشیکردنە هەستی بریندار دەبێ و باوکەکە بە ناحەزێک و بە ئاواتی لەناوچونییەتی. لە هەمان کات لە ژوری نوستنی دایک و باوکی، چاوی بەو دیمەنانەی لە سەرجێی ژن و پیاو ڕودەدا بکەوێ و هێشتا هیچ لە پەیوەندی ئەوان تێناگا، ئەوەندەیه هەست بە توندوتیژییەک لە جوڵە و تاودانی باوکی بۆ دایکی دەکا و لە هەلێکیشدا ئەو جوڵە و تاودانەی باوکی بۆ دایکی دوبارە بکاتەوە، دایکەکە تێیبگەیەنێ باوکی بیبێنی چوکی دەبڕێ، بەم سەرکوتکردنە دەگاته ئەو تێگەیشتنەی، کچەکان ئەندامی نێرینەیان نییە، باوکیان لێی بڕیون. لێرەدا ئەو باڵادەستییەی باوکی بەسەر خۆیی و دایکی، دەبێتە مایەی هەڵگرتنی قینێکی شاراوە لە باوکی و سۆزێک بەلای دایکیدا، دواجار خۆیی و دایکی بە دو قوربانی لاواز و ملکەچ، لە بن باوکە دەسەڵاتدار و زەفتکەرەکەی دێته بەرچاو.

به گوێرەی ئەم لێکدانەوەیه، پیاوبون ئەو گرێیەیه، کوڕ به منداڵی مەیلی بەلای دایکییەتی و باوکی بە بەربەستێک دەبینێ، له داهاتودا ڕقی له باوکی وەک پیاوێک دەبێتەوە، ئەم چەپاندنەش هۆکارێکە مێرد ڕۆڵی ژنبون (مێینەبون) له باوەشی ژنەکەی وەک دایکێک، بگێڕێتەوە‌.

کەواتە لە کۆمەڵگاکانی پابەند بە ئەخلاقی هۆشەکی میتافیزیکی و ئەو سێکسەی نێوان ژن و پیاو بە چاک دەزانرێت، منداڵی لێبکەوێتەوە، هەروەها لەم کردەیەدا باڵادەستبونی مێرد بەسەر ژنەوە بە پێویست دەبینرێ و کاتێکیش مێردەکان توانای ئەم باڵادەستییەیان نابێ، بە منداڵبونەوە و چونەوە باوەشی ژن وەک دایکێک، شەرمەزار و لەناوەوە تێکدەشکێن. بۆ خۆبەدەستهێنانەوە لەم شەرمەزاری و باڵادەستکردنەوە بەسەر ژنەکاندا، زۆرجار پەنا دەبەنە بەر بەکارهێنانی دەرمان، کەچی لە کارادانەوەی ئەم چارەسەرییە دور لە چێژ و خۆڕزگاردنە

لەپەناو پیاوبوندا، بە چێژی ڕاستەقینە لە دەرەوەی پابەندییە ئەخلاقییە میتافیزیکییەکە و ئەم تێگەیشتنە هەمەکییە بۆ چاکە، لە چاکەی هەندێکی و ئەوەی بۆخۆیان چاکە دەگۆڕێن. ئەوەش بۆخۆی جارێکی تر لە نێوان ژیانی ناوەکی و دەرەکی بۆ کەوتن و لادانی ئەخلاقی، مرۆڤی (بێ ئەخلاقی بەئەخلاقی!) دوەوی لێ بەرهەم دێ. ئەم کەوتن و لادانەش سەرەتا لەسەرجەی ژن و مێردەکان بۆ خیانەت دەسپێدەکا و دواتر هەڵسوکەوتە تێکشکاو و خیانەتکارانەکەیان تەواوی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی دەتەنێتەوە.

بۆیە کاتێک پیاوبون گرێ و داواکردنەوەی دایکایەتی بێ لە ژن، بە تێگەیشتنی جاک لاکان، ژنبونیش گرێیە و داواکردنەوەی باوکە لە پیاو و ئەم کچە لەم زینگە کۆمەڵایەتییەش گەورە نەبوبێ، بەو مانایەی دایکی مێردی بە پیاوێکی تریش نەکردبێتەوە، دیسان ڕقی لە دایکەکە وەکخۆی ئەویشی بۆ ژن و بۆ فالەسی (ئەوەی نییەتی) بەرهەمهێناوەتەوە. هەگربونی بە باوکی، تۆڵەیە لە دایکی و حەزە سێکسییەکەی بەو پیاوانەی لە پانتایی خەیاڵی بۆشایی باوکی پڕدەکەنەوە، تێر دەبێ. ئەوەیە کچەکە دوای گۆڕین و تاقیکردنەوەی چەندین جۆر ئەزمونی سێکسی (ئەم ئەزمونە سێکسیانە ئەوە ناگەیەنێ، چۆن لە گۆڕینی پیاوەکان دەکات، لەبەرئەوەیە لە منداڵییەوە لەناو پیاوەکاندا بەشوێن باوکێکدا دەگەڕێ، گرێیە دەرونییەکەی هەڵوەشێنێتەوە)، لە ئەنجامدا تەنیا چێژ لە پیاوێکی بەتەمەنی لەخۆی گەورەتر، کە گرێیە دەرونییەکەی پێ دەکرێتەوە، دەبینێت.

وەک دیارە ئەم ئەنجامە وەک کچەکە، بۆ خۆشەویستە کوڕەکەشی هاوشێوەیە، بەوەی هەگربون و چالاکی سێکسی کچەکە بەرانبەر پیاوە بە تەمەنەکە، لە فالەسبونی سەرچاوە بگرێ، چالاکی پیاوە بە تەمەنەکە، کە لەبری هاوسەرە هاوتەمەنەکەی خۆی، حەزە سێکسییەکەی بەم کچە کەمتەمەنە تێر دەخوا و ئەوەندە چالاکە، بۆ ئەو چێژی باوکبون و باڵادەستییەی بەسەر کچەکەدا هەیەتی، دەگەڕێتەوە. بە پێچەوانەوە، لە ئەگەری پەیدانەبونی ئەم پیاوە گەورە و باوکە باڵادەستە، ئارەزوی کچەکە، چێژ لە سێکسی کچانی هاوتەمەنی خۆی دەبینێ، بۆ ئەوەی لە تۆڵەی ئەم فالەس و ڕقکردنەوەی دایکی، ڕۆڵی باوکایەتییان بەسەردا بگێڕێ، یان سەرجەی ژنانی گەورەتر و هاوتەمەنی دایکی، هەتا چێژ لە فالەسبونەکەی وەک خەساوێک وەرگرێ و ئەوەی ڕقی لێدەبێتەوە و لێی هەڵدێت، خۆشیدەوێ و بۆی دەچێتەوە. وەک لە کۆتایی فیلمەکە، دوای مردنی پیاوە بە تەمەنەکە، کچەکە، ئەم بۆشاییە بە ژنەهاوسەرەکەی پڕدەکاتەوە.

هیوا سەعید

ئەم فیلمە لە دەرهێنانی فرانسوا ئۆزۆنە، لە ساڵی 2013 بەرهەم هێنراوە.

ئافرەت و بازرگانی حیزبی … شوانە حسن ابوبکر

ئافرەت ئەو مەخلوقەیە کە بەخشەری هێز و دڵخۆشی و ئاسودەییە لەژیاندا بۆیە پێویستە لەلایەن کۆمەڵگەوە بەڕێزی بەرامبەرییەوە بەچاوێکی پڕبەها و نرخەوە تەماشا بکرێت چونکە شکۆیەکی بەرزی ئینسانیەتە لەهەموو ڕووەکانی واقعی ژیاندا بەداخەوە لە ئێمەدا ئەگەر سەرنج بدەین لە پرۆسەی سیاسی و گۆڕانی ڕەوشی ئافرەت لەم هەرێمەی ئێمەدا هیچ پرسێك ئەوەندەی پرسی ئافرەتان نەبۆتە باس و بابەتی بازرگانی و بەرژەوەندیە کەسیەکان بۆ خۆبردنە پێشەوە لە حزب و دەسەڵاتداران و گەیشتن بەپلەی باش و بەدەستهێنانی بەرژەوەندی تایبەتی، چونکە هەموو لایەنە سیاسیەکان هەوڵی نزیك بوونەوەی ئافرەتیان داوە بە ئاراستەی خزمەت کردنی بەرژەوەندی سیاسی حزبی خۆیان، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت لەناو پرۆسەی سیاسی کوردستاندا پرسی ئافرەت لەناو حزبە علمانیەکاندا لە پاشەکشەدایە، چونکە هەر لەسەرەتاوە ئەو ئافرەتانەی بەشێلگیریەوە هاتنە ناو حزبەکان وەك پێویست پشتگیری نەکران و حزبە سیاسیەکان پشتیوانیان لە پرسی ئافرەت نەکرد، تەنانەت ئەو ئافرەتانەی هاتبوونە ناو پرۆسەی سیاسەت زۆر بەگەرموگوڕی کاریان دەکرد بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیان، بەڵام وەك پێویست پشتیوانیان لێ نەکرا، بەڵکو زۆربەیان بوونە قوربانی ململانێ سیاسیەکانی نێوان حزبەکان، لەبازنەیەکی لاوازدا سەیر دەکران و هەر خۆیان زۆرجار هەوڵی شکاندن و لەکەدار کردنیان دەدان و تۆمەتی بەدڕەوشتیان دەخستنەپاڵ و کەسایەتیان لەکەدار دەکردن،دیارترین نمونەش خاتوو سروە عبدلواحید و کاڵێ خان و هتد …..

ئەمەش بووە هۆی نیگەرانی ئەو ئافرەتانەی خۆیان بەکاری سیاسی

تەرخان کرد بوو، لەدوا جاردا زۆر لەوانە لەکارەکەیان نائومێد بوون و دوور کەوتنەوە، حزبە ئیسلامیەکانیش سەرەڕای ئەوەی زۆر لە ژنانی دین پەروەریان بەهۆی هاوسەرگیری سیاسی و ئەو بابەتانە بەدبەخت و ماڵوێران کرد، لەگەڵ ئەوەشدا تائێستاش توانیویانە زیاتر کاریگەری لەسەر ئافرەتان دابنێن و بتوانن لەدەوری خۆیان کۆبکەنەوە، زیاتر لە حزبە سۆسیالیست و دیموکراتەکان ڕەوشی ئافرەت لەقازانجی خۆیان بەکاربێنن، دیارە هۆکارە دینیەکان کاریگەری زۆری لەسەر کۆمەڵگای کوردی بەگشتی و ئافرەتان بەتایبەتی هەیە، حزبە ئیسلامیەکان توانیان بەناوی ئاینەوە دەرفەت بێنن و بارودۆخەکە بەقازانجی خۆیان بگۆڕن هەڵبەتە دەتوانین ئەوە بڵێین ئەگەر لەحزبە علمانیەکان زیاتریان بەژن نەکردبێ کەمتریان پێ نەکردووە.

باشە ئێستا ئەگەر بپرسین ئەو ئافرەتانەی بەپشتگرتنی حزبەکان هاتوونەتە ناو پرۆسەی سیاسی تا چەند توانیویانە لەبەرەو پێش بردنی پرسی ئافرەتاندا بەشداری بکەن، لەبەر ئەوەی لەڕێگای حزبە سیاسیەکانەوە گەیشتونەتە دەسەڵات ناچارن بیرکردنەوەشیان لەچوارچێوەی بیرکردنەوەی حزبەکان دابێت و هەڵگری ئایدیۆلۆژیا و فەلسەفەی ئەو حزبە بێت، بۆ نموونە ئەگەر ئافرەتێکی سەر بە پارتە ئیسلامیەکان لەگەڵ فرەژنیش نەبێت وەکو خۆی، بەڵام وەکو ئافرەتێك لە حزبێکی سیاسی ئیسلامی کاردەکات و پەیڕەوی فەلسەفەی حزبەکەی دەکات، دەنگ لەسەر جێبەجێ کردنی یاسای فرەژنی دەدات، خۆ ئەگەر پرسیاری لێ بکەیت ئایا لەگەڵ فرە ژنی دایت بێ گومان دەڵێت نەخێر ، پێچەوانەی بەرژەوەندی کێشەی ئافرەتان و ڕای تایبەتی خۆشی کاردەکات، وەك بنەمایەکی ئاینی و بیروباوەڕی حزبەکەی کەحزبێکی ئیسلامیە ڕەفتار دەکات.

ئەوەی تێبینی دەکرێت حزبە سیاسیەکان ئەوەندەی پێویست بێت بۆ بەرژوەندی سیاسی حزبەکانیان کارئاسانی دەکەن ئافرەتان بێنە بواری هەڵبژاردنەوە بۆ پۆستە پەرلەمانی و حزبیەکانیش، بەڵام کەمتر ڕێگا دەدەن بەئافرەتان لە وەزارەت و بەڕێوەبەرە گشتیەکان و پۆستە کارگێڕیە بەرپرسیارێتیەکانی تر شوێنیان پێبدرێت، ئەوەش ڕەنگە تەنیا هۆکارەکەی ئەوەبێت پێیان وابێت بەشێك لەو ئافرەتانەی هاتوونەتە پێشەوە بە پشتیوانی حزب لەهەڵبژاردندا ئەو شوێنەی پێبەخشراوە، بەڵام لەڕووی کارگێڕیەوە ڕەنگە لەو ئاستەدا نەبن بتوانن کاری وا گەورە بە ئەوان بسپێرن.
ئەوەش ئەوە دەسەلمێنێ پێشکەوتنی ڕەوشی ئافرەتان هێشتا لەو ئاستە دا نیە جێگای دڵخۆشی ئافرەتان بێت. پێویستە ئافرەتان خۆیان

پەروەردە بکەن پشت بەخۆیان ببەستن بۆ ئەوەی کادری لێهاتوو بەتوانایان لێ دەرچێت و خاوەن توانی خۆیان بن، چونکە ئافرەتانیش وەك پیاوان هەمیشە هەندێك لەو ئافرەتانەی لەبەر چاوان و لەبەرپرسەکان نزیکن لەهەموو پۆست و کارەکاندا ئەوانە دووبارە دەبنەوە و ڕێگا بۆ ئافرەتانی تر نادەن بێنە پێشەوە، ئەوان خۆشیان لەو ئاستەدا نین بتوانن ڕێچەبشکێنن و سنوور ببەزێنن تا بارودۆخی ئافرەتان لەسەردەستی ئەوان گەشە بکات و پێش بکەوێت کرۆکی کارەکەش لێرەدایە، چونکە پرسی ئافرەتان پەیوەستە بە ئافرەتان و تەنیا خۆیان دەتوانن پانتایی مەسەلەی ئافرەتان فراوان بکەن و ببێتە جێگای دڵخۆشی هەموو ئەوانەی لەخەمی ئەم پرسەدان بۆ پێشکەوتنی پرسی ئافرەتان،و پێشکەوتنی کۆمەڵگاش چونکە ئەگەر ئافرەتان لەپشت یەکبن دەتوانن پایەکی بەهێز دروست بکەن بۆخۆیان لە ئێستا و دوارۆژدا .

ڕۆژنامەنووس و دەروونناس: شوانە حسن ابوبكر

چەپی دەسگەرو (فیرقەگەرایی) و بزوتنەوەی دژی حیجاب ... حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی: کاوە عومەر

بەدوایی کۆبونەوەی ناڕەزایەتی خوێندکاران لە دژی حیجاب و دروشمی"عەلی نەژاد و ڕێنوێنی(ارشاد)،کەنەپەرستی وکەیلایەتی"کەلە لایەن ژمارەیەکی دیاریکراو لە خوێندکارانەوە هینرایە ئاراوە وباسێکی تۆڕەکۆمەڵاتیەکانی بەلایەنگری ولەدژی ئەم دروشمە تەنیوەتەوە.
من پێشتر لە دیمانەیەکدا لەگەڵ لاوانی کۆمۆنیستی حیزبدا لە کەناڵی جەدید بە درێژی باسی ئەم بابەتەم کردوە. بەڵام بەگرنگم زانی کەلە یاداشتێکدا لە ڕوانگەی بزوتنەوەی دژی حیجابیشەوە باس لەم کێشەیە بکەم.

بەبۆچونی من ئەم دروشمە نوێنەرایەتی چەپی دەستەگەرو نا پەیوەستە بە بزوتنەوە ناڕەزییەکان وبە تایبەتی بزوتنەوەی دژی حیجاب و هەڵاوردنی ڕەگەزی دەکات.کەسانێک کە دروشمیان لە دژی مەسیح عەلی نەژاد بەرزدەکردەوە و ئەو هێزانەی کە بەرگریان لەم دروشمە دەکرد پەیوەندیەکی ئەوتۆیان بە خەباتی ژنان لە دژی حیجابەوە نیە.بنچینەی ئەم هێزانە دەچێتەوە سەرئەو ڕێکخراوانەی کەلە یەکەمین دەرکەوتنی جەماوەری دژی حیجابی زۆرملێ لە هەشتی مارسی ساڵی ٥٧ دا لەسەر پیادەڕەوەکان دەوەستان.نزیکەی زۆرینەی ڕێکخراوە چەپەکانی ئەو سەردەمە ئەو جوڵانەوەیان بە ڕاست و بە ناڕەزایەتی ژنانی باکور نیشینی شاریان لێک ئەدایەوە و لە بەرامبەریدا یان بە دەنگیان هەڵبژاردوە وە یان هەڵوەستیان لە دژی وەرگرتوە.لە لەو کاتەوە هەتا ئێستا بەرەنگاری وناڕەزایەتی و خەباتی ژنان لە دژی حیجاب بەبێ وەستان بەردەوام بوە وە بە لوتفی چەپی سونەتیش بەو شێوە بەردەردەوام بووە.چەپێک کەلە باشترین دۆخیدا لەگەڵ ناچاری و شەلە شەل بەشوین بزوتنەوەی دژی حیجابدا ڕاکێشراوە.
چەپێک کە مەنسور حیکمەت لە ڕەخنەگرتن لەیاندا'حیجاب گەیتی ڕای کارگەری “نوسی،بزوتنەوەی ژنان دژی هەڵاوادنی ڕەگەزی و دەسەڵاتی ئاین بە گەشەیەکی گرنگی شۆڕشی داهاتوی ئێران ناو دەبات وقسەی لە شۆرشی ژنانە کرد.

دواین دەرکەوتنی بزوتنەوەی دژی حیجاب بزوتنەوەیەکی ڕادیکاڵی کچانی شەقامی شۆڕش بوو کە دیسان لەلایەن چەپی دەستگەرەوە جێگای پشتیوانی و سەرنجی ئەوتۆیانی نەگرت.خۆیان بە باسی ئاشکراکردن لە بارەی'جیاوازی نێوان حیجابی زۆرەملی وحیجابی ئیسلامی"دا سەرقاڵ کردوە و ئاپارتایدی ڕەگەزی وە لەتەنیشی ئەوە تێپەڕین.لە گەرمەی جوڵانەوەی کچانی شۆڕش لە هەشتی مارسی ساڵی ٥٧ یشدا نەلە ناڕەزایەتی بە حیجاب وئاپارتایدی ڕەگەزی-دروشمێک کە حیزبی ئێمە جەختی لەوە دەکردەوە-بەڵکو بە کرێی یەکسان بەرامبەر بە کاری یەکسان هاتبونە ناو شەقامەکان وە نا پەیوەستی تەواوی خۆیانیان بە بزوتنەوەی ژنان-وە بەهەمان شێوە بە بزوتنەوەی زیادکردنی کرێ وە-خستە ڕوو.
بەرزکردنەوەی دروشمی “عەلی نەژاد و ڕینمایی،کۆنەپەرستی و کۆیلایەتی" لە کۆبونەوەی خوێندکاراندا درێژەی هەمان جۆرەی چەپە ناپەیوەستەکان بە بزوتنەوەی دژی حیجابەوەیە.

بە خەیاڵی خۆیان ئەیانەوێ بزوتنەوەی ڕەخنە لە بزوتنەوەی ڕاست دەگرن و ئاشکرای دەکەن بەڵام بەکردەوە ئەوان گەورە دەکەن.بە

پێویستی دەزانن کە لە دژی کەسێکی وەک عەلی مەسیح عەلی نەژاد دروشم بڵێنەوە چونکە بزوتنەوەی دژی حیجاب بە موڵکی هێزە ڕاست دەزانن.مەسیح عەلی نەژاد نەلە کۆبونەوەی ناڕەزایەتی خۆیندکاراندا دەورێکی هەبوو وە نە تەنانەت هیچ کاتێک لە هیچ جوڵانەوەیەکی خوێندکاریدا خرابویە ڕوو.بزوتنەوەی دژی حیجاب خوێنکاران نەلە بەردەوامی ئازادیە شەنەیی(یواشکی) و چوارشەممە سپیەکان، بەڵکو لە ئەنجامی هەڵسوڕانی کۆمۆنیستی پێکهاتوە کە ئەڕای نا بە حیجاب و نا بە ئاپارتاید باسی شۆڕشی ژنانەی لە کۆمەڵگە ولەناو بزوتنەوەی خوێندکاراندا بەرزکردوەتەوە وە خۆی هێزێکی کاریگەری ئەم خەباتە بوو.

ئەوەی کە ناوی مەسیح عەلی نەژادی لەم بزوتنەوەیەدا خستە سەر زمان ئەو دروشمانەبوو لەدژی ئەو لە دەی ئەو ناڕەزایەتیە ڕادیکاڵەدا بوو کە بەبێ خستنە ڕوی بەجگەی ئەو ئەو دروشمە بە باسی گشتی لە تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان و کۆمەڵگەدا گۆڕیوە زۆر بە هێزترو هێرش بەرانەتر بزوتنەوەی خوێندکارانی لە دژی دەوڵەت و حیجاب وهەڵاواردنی ڕەگەزی نوێنەرایەتی دەکرد.

بەڵام چەپێک کەلەم خەباتەدا بەشدار نەبوەو دەورێکی نەبوە،چەپێک کەلە خەباتی شەقامەکاندا دژی حیجاب هەمیشە لە سەر پیادەڕەوەکاندا وەستاوە،ناچارە کە بە دروشمی دژی ئۆپۆزسیۆنی ڕاست بچێتە مەیدان،ئەمە ڕەخنەگرتن لە ڕاست نیە.تەسلیم بونە بە ڕاست.ئیمتیازدانە بە ئۆپۆزسیۆنی ڕاست.لە٨٨دا ڕاپەڕینی شۆڕشگێڕانەی خەڵکیان کرد بەناوی موسەویەوەو بەدروشمی خەڵکینە فریو نەخۆن پاساوی بە کەڵکەی خۆیان ئەدا.وە ئەمڕۆش بزوتنەوەی دژی حیجابیان ڕژاندە گرفانی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستەوە وە لەگەڵ دروشمی لە دژی عەلی نەژاد ئەو خۆشباوەڕیە دامینیادەگرێت کە ڕاست هەموو شتێکە.ئەمە ڕەخنەو ئاشکراکردنی ئۆپۆزسیۆنی ڕاست نیە.گەورەکردنی ئەوە.
بانگەوازی من بە هەموو کۆمۆنیستەکان ئەوەیە.ڕەخنەی توند وهەلایەنە لەبزوتنەوەی ئۆپۆزسیۆنی ڕاست بگریت-کە کارێکی لەوەستان نەهاتوی حیزبی ئەمە بووە- بەڵام لە شەقامدا ڕیشەو سەرچاوەی کوێرەوەریەکانی خەڵک بکەرە ئامانج.

لە بزوتنەوەی ناڕەزایەتی وحەقخوازانەی ئیستادا کۆمۆنیستەکان تەنها بە هێنانەکایەی دروشمی ڕادیکاڵ وقوڵ لە ڕەخنەو ناڕەزایەتی بە کێشەی دیاریکراوی هەر بزوتنەوەیەک دەتوانن ببنە هیزی ڕابەریکەری ئەو بزوتنەوەیە.ئەم کارە بەتایبەتی بە بزوتنەوەی

سەنگومکردن ڕاستە.خەڵکی سەرنگوم خواز ڕابەری خۆیان لە خەباتی هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن دژی کۆماری ئیسلامی هەڵئەسەنگێنن وهەڵیدەبژێرن وە نەک لە دژایەتی وەوبەڕەوبونەوەی ئەواندا لەگەڵ یەکتر.ئۆپۆزسیۆن ئۆپۆزسیۆنی ڕاست بون نەک تەنها جێگایەکی ناواقیعی دەداتە ئەو هێزانە وگەورەیان دەکات بەڵکو بەکردەوە ئاو کردنە بۆئاشی کۆماری ئیسلامیدا.

حەمید تەقوایی
وەرگێڕانی: کاوە عومەر
٢٠١٩\٤\١٤

کەی دەنگی پەنابەرانی کورد دەبیسترێت ؟

بەهرۆز بوچانی، ئەو پەنابەرە کوردەی کە ماوەی چەندین ساڵە لە کەمپەکانی پەنابەران لە دوورگەی مانوسی پاپانیوگینیا دەستبەسەرە، هۆشداری دەدات لەبارەی خراپبوونی دۆخی پەنابەران لەو دوورگەیە و داوا دەکات کە حکومەتی نوێی پاپانیوگینیا کۆتایی بهێنێت بەو قەیرانە لەو دوورگەیە.
بوچانی، بە ئاژانسی هەواڵی ڕادیۆ نیوزلاندی ڕاگەیاندووە نزیکەی 40 پەنابەر هەوڵی خۆ ئازاردان و خۆکوشتنیان داوە لە بەرواری 18 مانگی ڕابردووەوە کە ڕۆژی هەڵبژاردنەکانی ئوسترالیا بووە.

ئەو پەنابەرانە، ئەو کەسانەن کە پێشتر هەوڵیانداوە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن بەڵام دەستگیرکراون و ڕەوانەی کەمپەکانی ئەو دوورگەیە کراون و ماوەی شەش ساڵە بەبێ ئەوەی دادگایی بکرێن بۆ یەکلاییکردنەوەی کەیسەکانیان بۆ وەرگرتنی مافی پەنابەرێتی لە ئوسترالیا ، لەو دوورگەیە دەستبەسەرن.
بەپێی یاسا توندەکانی حکومەتی ئێستای ئوسترالیاش، ئەو پەنابەرانە هەرگیز لە ئوسترالیا نیشتەجێ ناکرێن.

ئامادەکردنی: هێژار تەها
سەرچاوە : ماڵپەر هەواڵی ڕادیۆ نیوزلاند

شکۆفەی ساڵنامە … ستار ئەحمەد

لە شکۆفەی گوڵەکان
ڕەونەقێك لەچرا وەرگرە
لەتیشکا زمانی ئاساندن بدوێنە
سترا نێك بۆ چریکە
لەقاسپەی کەوو
ناڵەی کانیاوی ژوانگە
بە رونا کی هەتاو
پرشنگی چاوەڕوانی
بۆ رۆژانی دابڕان هەڵبژێرە
ئەو کاتانەی گەڵای سەرنجێك
بەسەر دڕکی حەزا دادەمرکا
هەنگاو خشپەی چڵی گونجان بوو
لەگەڵ خەندەی بەیانیەکا
هاواری گزنگ لە شەو بسێنە
ئەستێرەی کامەرانی
لە گەردنی گەواڵە هەڵواسە
بۆ ئەوەی بارانی دامرکان
زستانی شێتبون
بەهاری عاشقان
لە حەسرەت پاییزی ئاوابوون
بداتە دەستی ساڵی کۆچەوە
لە وردبوونەوەی دەروون
بزەی گەرووی ئاسمان
بەربوونەوەی هەور
بەسەر ژانی حەسرەتا
خۆر لە گوناهی گومڕابوون مەتۆرێنە
ئێمەش ئاهێکین بۆ نام□ی
سووتانین بۆ گڕی ئەهریمەن
تارماییەك لە سێبەر هەڵدەکێشین
عەیامێك لە گوڵا دەژاکێین
بۆ نسیـّی دوندی مەرگ

بۆ باڵای گۆڕی خاك
ژماردن لە گرۆی چیادا فێر دەبین
چیایەك لە دایك دەبێت
گۆڕستانێك دەتوێتەوە
دوور لە جەستەی تینووم
بە ئاونگی لێوەكانت
سەرخەوێك دەشكێنێ
لەگەڵ ئاگرا یەكدەگرنەوە
بۆ دونیایەكی فەنابوون
ناسنامەی عەشق
لەخوێنی سێوێك هەڵدەكێشێ
ئارامگەیەك لەپیرۆزی
دووراو دوور دەخەمڵێ
رۆحم لەجەستەم جوێدەبێتەوە
ئاگرو ئاو ئاوێتەدەبن
من و تۆ دەبینە پەروانە
باڵەكانمان هەڵدەقرچێ
توێشووی وەفامان دەكەنەوە
نەتۆ پرسیاری خاك دەكەیت
نەمن ئاسمانێك هەڵمدەگرێ
چ□ن بەرد لەچاڵا دەخنكێ
گەرداو شەونمی باران دادەپۆشێ
جریوەیەك وەك مەلی نێو خەروار
شەقەی كۆڕژنی رێگایە
هەڵوەستەیەك ژوانگەمان هەڵدەگرێ
بەپێنووسی سەودا دەنووسێت
بەرامەی نان و خاك ئەوینن
سپاردەی دڵ و گیان شەهیدن
بۆیە لەكێلێ بڕوانم
ئاوێنەی نیگارم دەشێوێ
بەسەر پەنجەی خۆمدا
وشەكانم هەڵدەچن
دڵم لەرۆحم جیادەبێتەوە
تەنم بەگڕێك دادەمركێ
لەمردن ناترسم
خەونی ئاگرین دەمسووتێنێ
تینێك لەهەناسەی تۆ

گەواڵەی بەفرێك دادەگرێ
شیوێك پڕدەبێتەوە
سەیوانین بۆناخی تەفرەدان
نیشتمان كۆرپەلەی بێ خاكە
دایكی ئەزەلمان
بۆ نانی نێو گەرووی رۆژ دەگری
كەسێك لەزاری پێنووس تێناگا
پەڕە كفنی بێهەستی مرۆڤە
خامەی شەیدابوون
لە شكۆفەی بەفردا دەتەزێ
پەنجەیەك بەماچێ
میوانداری ئەم چەرخەی پێناكرێ
زەمەن راوەستاوە
وەرزەكان بەباڵای ساڵنامە ناگەن

ستار ئەحمەد